בסוד שיח

איסור עליית נשים לתורה

פרופ' אליאב שוחטמן פירסם בסיני (כרך קלה-קלו תשס"ה) מאמר תחת הכותרת מנוסח המסריך להלוטין את רוח הפוסקים כי ניתן לעלות נשים לתורה. באחרונה יצא לאור ספר של המאמר (כ-50 עמודים) המוקדש, בין היתר, גם על הגר"ד סולוביצ'יק זצ"ל. אני מביא כאן את "אמרת רבי" של המאמר המלא מר הזה, מתוך ידיעה כי אלו המחשבות עתה בליבי מזמה ומנהגים, ימשיכו למשוך העגלה לכיוון זה.

וכך כותב פרופ' שוחטמן: "אין כל בסיס הלכתי כדי להתיר עליית נשים לתורה, לא מצד מקור רוח והלכה ולא מצד כללי המנהגים, ואין לנו אלא ההלכה המפורשת ברמב"ם ובשולחן ערוך – כמשמעותה במסורת הפסיקה ההלכתית לדורותיה – ושלשית, "אשה לא תקרא בציבור מפני כבוד הציבור". והלכה זו יש לפרש כפשוטה, ואין כל יסוד לפרשנות המבקשת למצוא בה בסיס להתיר עליתן של נשים לתורה. ומכאן ובשיטי לכך שאין אפשרות הלכתית להעלות נשים לתורה, וזאת אלא ניתן לשנות מסורת חז"ל בעניין איסור זה. אין כל הכוונה לכך שכבוד הציבור למעל על כבודו, ולאפשר בכך העלאת נשים לתורה. יכולתו של הציבור לוותר על כבודו נתונה בהקשרים אחרים, ואי אפשר להשליך מעניינים אלה לענייננו. אין גם כל הכוונה הלכתית לכך, שכבודן של הנשים התפצות בעליה הוא שיקול שבכוחו לדחות את "כבוד הציבור" – נישוק, שבגללו תיקנו חז"ל שנשים לא תעלינה לתורה. גם אין כל הכוונה לכך, שתקנה אימותית של חז"ל עשויה להידחות משום שקיומה של התקנה גורם צער לנשים מסוימות.

"אם תמצי לומר, שאת הראיה חז"ל, כי נשים לא תקראנה בתורה מפני 'כבוד הציבור', ניתן לפרש באופן המאפשר העלאת נשים לתורה – מה שאינו – הרי המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל הוא, שאין נשים עולות לתורה, ולא ידוע על שום מקום בכל ספרות ההלכה שיכול לאשש קיומו של מנהג אחד שלפיו נשים עלו אי פעם לתורה בבית-כנסת ולהבדיל מהבעיה רפה במישור העיוני, בעיקר בקשר לעיקר הזה שנשים עולות למניין שבעה, וכבר שר לאפשרות שאשה תקבל עליה במניין המלקיים במשפחה, אלא בבית הכנסת, כשמדובר במנהג מקומי – אין זה מחייב אלא במקומו, ואולם כשמדובר במנהג ששפט בכל ישראל – וכזה הוא המנהג שבעיניהן – הרי הוא מחייב בכל ישראל, ואין ציבור פרטי מסוים רשאי לסטות ממנו גם אם יסכימו על כך כל בני אותו ציבור. מנהג ישראל – דין הוא ואין לשנותו (במיוחד נוכח העובדה שמדובר במנהגי בית הכנסת). כבר הזה מן הראיה קל, כי 'זו דבר פשוט שאי אפשר לעשות את המנהגים כצד פרצה, שכל אחד ישנה כחפצו או 'כפי רוח הזמן' שלא מדעת חכמים, אפילו במנהגים הקלים. שר נוירים של מנהגים – גם אם הדבר נעשה מתוך כוונה טובה – אינו עדיפה לחזיוקה של תורה, ועלול אף לגרום לתוצאה ההפוכה, כדבריו של מרא"ם שיק. 'וניסיון מעיד לנו, כי כל זמן שהיו ישראל מקיימים מנהגם, היה תורה וראשה בישראל, ומעת אשר התחילו לשנות מנהגם – הרת הילך וחסר".

"מנהג זה, או מציאות זו שכה אנו רגים, לפיה אשה אינה עולה לתורה, יסודה בטעות חז"ל, וכמו יתר התקנות והמנהגים ששפטו בבל ישראל – יתר היא שלא תישוט.

ההלכה הקובעת שנשים אינן עולות לתורה, היא חלק מסדרי התפילה הנהוגים בישראל מדורי דורות. הלכה זו, יסודה אינו במעמד משפטי נוחה, בביכול, של האשה. לא בשל כך שהעמדה המשפטי של האשה שונה משל האיש, נקבעה הלכה זו: היחשות הכתוב אשה לאיש לכל דיניים שבתורה. הלכה זו גם אינה נובעת מכך, שנשים פחותות במדרגת הקדושה מאנשים, משום ש'לענין הקדושה שוות לאנשים לענין שיכות לחיוב במצוות... וגם לנשים נאמרו כל הקראי [=הפסוקים] דקדושה... ובכל מקום שנמצא ענין קדושה דישראל – נאמר גם לנשים'. יסודה של הלכה זו, בתקנת חז"ל, שנמסרה בשם של 'כבוד הציבור', שעם זה משקיף את הפיסות חז"ל באשר למסורת וראיה של סדרי קריאת התורה בציבור – מדי בוקר, שבה רק מי שמניין היחיד נמוך בקריאת התורה והוא שיעלה לתורה, נשים אינן בכלל זה. מהמנהג זה שוללת באופן מוחלט כל תפיד בת של אנשים ונשים בכל מהלך התפילה בציבור כולו, שקריאת התורה היא חלק ממנה. מהתקנת זו תוצאות את כלל סדרי התפילה בציבור כפי שקבעו חז"ל, תוך הקפדה, בין השאר, במנע הארם, ביסודי ותכונות הנפש שלו – נוהגים שארנם עשויים להשפעות לקהלם, ואשר מהם נגזרות הלכות רבות שעיקבו את התכונות של סדרי התפילה המקובלים בישראל.

"הלכות שיסודן בנתונים בלתי משתנים אלה – ובכללן הלכה שבציבור, שנשים אינן עולות לתורה – אינן עשויות להשתנות, במיוחד זה נוכח העובדה שמחזור ההלכות שנקבעו על-ידי חכמים בתולעות ושששים בכל ישראל. הלכות אלו, אין לתן ולא כללום עם מעמד האשה בחברה – נושא, שבו ניתן ליישם את דבריו הי הוגים של בעל הלבוש, שקבע כי בזמן הזה אין נזקקים בדבריו של ספר הפוסקים, שכל מקום שאנשים ונשים הראין זה את זה, כגון בפי עזרת נישואין, אין לבבך 'שהשכחה גמעני', משום רבקשיו מרגלות הנשים הרבה בין האי נשים ואין כאן תורדי עבירה כל כך, ודיניין עלן כשאין חיזודא [=שהן רחמות עלינו באחדים לבנים] מתוך רוב הדגלן בינינו, וכיון דזשי רשו דבריו של בעל הלבוש נאמרו לגבי מקו מות שנים שאנשים ונשים נמצאים במקום אחד, כמו סעודת נישואין, אבל לא לגבי בית הכנסת, ששם יש להתחשב לא רק ביצר לב הארם אלא גם בנמדים נוספים, כמו מניעת כל דבר שיש בו משום היסח הדעת, ובו הלים עקרונות ההלכה, הכלליים-והמנהגים המיוחדים למקום זה, ושאינם חלים במקומות אחרים.

"סיכומם של הדברים: ההלכה שבציבור אין בה לא משום קיפוח ולא משום הפליה לרעה של האישה, אלא היא חלק מסדרי קריאת התורה בתפילה בציבור הנהוגים מימות עולם בכל תפוצות ישראל, כפי המתחייב ממחשבת חז"ל ומן ההלכות שקבעו בעניין, בין היתר תוך התחשבות במציאות הבלתי משתנה של טבע הארם ותכונות נפשו – מציאות שהיתה קיימת בימי חז"ל, ושאינה עשויה להשתנות לעולם."

"וכרחם אב על בנו"

מכון "שם עולם" שבראשו עומד הרב שבתי שפראי ז"ל, היכה אחיזה באחיזה בספר ביאורי מי (ראש-השלאה) על התורה, רבי אריה לייב משפאלא זצ"ל, והלא הוא הספר שרישא משפאלא ז"ל, כמו יצירות ספרותיות ותרביותיות אחרות של המכון, גם בספר הזה השקיעה עבודה רבה, מדי כך בתצוגה מעניות של הספר שיבא לאור לראשונה עליידי "מכון זכר נפתלי" בשנת תשנ"ו ורבב מנשה מילוא.

במהדורה המעורכת נוקו כמה מקומים לא מדויקים, נוספו תרשים ותיכי המאמץ שהושקע בספר יי-רישי-כתן.

הנה קטעים ממנו:

בראש השנה שנו בשפאלא כמה מגדולי הדור הצדיקים והקדושים, רבי אריה לייב, המכיכה מפלונאה, רבי אריה לייב הכהן מאביישלי, רבי משולם זושא מאניפשלי, רבי מרדכי מנשכיז.

אחדי עיכבת השולחן המשהר, ישבו יחד כל תכשיה עמודי העולם בוערד מיוחד לשתות מי רבש. השיחה נסבה מענייני מקרא ורק הגאולה.

תוך כדי דיבור מתיירון אמר רבי משולם זושא לרבי אריה לייב המכיכה מפלונאה: אמר לו מוהר"ל:

"לייב, לייב!

"אשם אתה יתור. מכולנו ביחד עיכוב ביאת המשיח, כי הרי מכיכה ישראל הגר, ולמה אין אתה מכיכה אחת בתוספת גחלות שיעשו תשובה?"

משמע, הסבא משפאלא רבותם אלה עמד על רגליו והרים את ידו כלפי שמיא ואמר: "רבונו של עולם!"

"הבני ניתן לך תקיעה גי, שעליידי תשובתם ויסדרון לא יחזרו ישראל לשעבד. למה לך לייסרם לדעתם, הרי צוצה אתה מראש מה שהיה בסוף, על כן אני מבקשך שתוציה אב מוב לכל ישראל, ורחים אב על בנו אע"פ שאינו ישר בעיניו כן תרחם עלינו ועל כל ישראל".

באמרו רבותינו אלו בקול תרצב לחבות אש, בכח מאין הפוגות. היכבו כל הצדיקים יחד עמו.

■

הסבא קדישא משפאלא התבטא פעם:

רבונו של עולם, תבאים האמהרים ביקשו ממך שתביא את המשיח, ולא רצית.

והרי"ם הקדוש ביקש, ולא ותרצית. עוד נחולים בכל יחד ביקשו, ולא נענית.

עד שהגעת לזה שאני פונה אליך ומבקש את ביאת המשיח, וגם פזה עדיין אינך מתרצה.

לכן אני אומר לך, תשמעני שיבוא יחד שלא ידעו אחזך ולא את המשיח, ורק אז תביא את משיח צדקינו.

(משפטי ישיפודים ח"ג)

■

מדגליה בשמיטה של הסיק לומר: משיח, משיח, מדיע אתנו בזה ובסבר "ומיון מזה" משיחים מדוסיק רבי יצחק מנשכיז. מסבא שם, שסיפר שהסבא משפאלא משם ידי פעם אחת ואמר: רבש"ע, תירצי נותן לך תקיעה גי שלא ישובו ישראל שוב בתשובה מחמת יחזקם ר"ל, ולמה תתעכב מלשלוח את משיח צדקינו

■

חזיה מתוגן בתפילה לפני חשיעה.

רבש"ע וכי בשביל נפחון של רבי פינחס שיש לך עם עמך ישראל, יעשלו כל כך הימון גדול של ארכיות הגלותו! אם קיים שבחך בינך לבין בניך, הם אשריים "חשיבנו ר' אליך ונשובה", והנך אומר "שובו אלי חשובני אליכם", האם בעמדי כך אתה מעכב את הגאולה, ומתחין עד שי שראל יעשו תשובה?

וכבן - אישא, אני נשבע לך בריקנא קדישא שלי, שישראל לא יעשו תשובה קודם הגאולה. (עירין קדישין - תנינא)

■

הדה"ק רבי ישראל מרוזין כאשר מה עוברה זו היה מוסיף האומר: אין אני חולק על הסבא משפאלא, רק אני אומר כן, אלא שלדעתי מדאי ישראל 'יעשו תשובה', אך מקדים תחיה הגאולה רי בזה שלך תשעיה האדר כך 'יעשו ישראל תשובה. שכן יש להם לישראל סעגה בדקדוק. בפינו בברית בין הבתרים שכבר נגזרה הגזירה 'ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה' חה היה קודם החסא. אם כן מן הראוי להיותר שתחיה עתה הגאולה קודם התשובה. חה פירוש מה שאנו אומרים בתפילה "ומשני תחזירנו גלינו מארצנו", תיבת "משני" פירושו לפני, כלומר עוד טרם שתחזרנו עלינו גלות, שהרי בירוע בברית בין הבתרים נגזרו עלינו ארבע גלויות, וכשם שגזרות גלות קודם החסא, כן עליך עתה להביא גאולה קודם התשובה.

ובלקוטים יקרים" (פ' קדושים - מד' אריה לייב שר"ב מראשיוקע מלך ורשה) מביא ששאלו תסידים את הדה"ק רבי חיד מסולוא למה לנו לבקש על משיח הלוא בבואו נצטרך להסתר בסוד תרים שלא יראה אותנו. והשיב להם - פרצע שכשיה יבא תהיה הזדכות המחין בעולם שכל יהודי אף הפחות שבפחותין יהיה ביכולתו להדקדק ולהזהר לפני מלך המשיח.

והדה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב אמר - כשיבוא מלך המשיח, כל איש ישראל אף בקצה הער לם יהיש מיד בבריאת המשיח.

■

"יהודע רעת עליוך"

כשהוה הדה"ק רבי חיד מסולוא ז"ע לדוסיה נאף שיבא למסע שנמשך כשנים בו ביקר בעיירות גליציה והונגריה) נסע חיד העיר שפאלא, ושאל את "חשבי המקום אם יש שם עוד מלי שהו שהביה את הסיק משפאלא.

היה שם אדם ישיש בבן מאה שנה, ושאלו הדה"ק רבי חיד ז"ע האם הבחה את השפאלא' חיי רע, ואמר לה: הן.

השאלה האם הגר חזר איזה פיפוא ממנו.

ואמר הלה שזוכר שאמר פעם, שאפשר להיות "יודע רעת עליון ומחזה שדי יחזה" (במדבר כ"ד) ובכל זאת להישאר בלעם הרשע.

תסידים מספרים בשם שמע הדה"ק רבי חיד ז"ע רבר זה, הסתגר בחדרו ג' ימים מעת לעת. כאשר יצא מחדרו אמר:

"מיר האבן דרך בזמינן רחוך אין רחוך, אבן מיר זענען נישט פון זיי." (ברקצו את עצמינו לפני נלמנים האנו לא מהאנשים האלה.)

(מעיין הברכה אירד תשס"ג)

schiffs@013.net.il